

Može li emocionalna inteligencija biti zaštitni faktor u prevenciji nasilja među vršnjacima?

Krulić, Kristina

Master's thesis / Diplomski rad

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:525427>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-11**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera Osijek

Filozofski fakultet

Studij psihologije

**MOŽE LI EMOCIONALNA INTELIGENCIJA BITI ZAŠTITNI
FAKTOR U PREVENCIJI NASILJA MEĐU VRŠNJACIMA?**

Diplomski rad

Kristina Krulić

Mentor: doc.dr.sc. S. Ručević

Osijek, rujan 2012. godine

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	1
UVOD.....	2
<i>Vršnjačko nasilje.....</i>	<i>3</i>
<i>Emocionalna inteligencija.....</i>	<i>6</i>
<i>Emocionalna inteligencija kao preventivni faktor vršnjačkog nasilja.....</i>	<i>8</i>
CILJ.....	10
PROBLEMI.....	10
HIPOTEZE.....	10
METODOLOGIJA.....	10
<i>Sudionici.....</i>	<i>10</i>
<i>Mjerni instrumenti.....</i>	<i>11</i>
<i>Postupak.....</i>	<i>13</i>
REZULTATI.....	14
RASPRAVA.....	19
METODOLOŠKA OGRANIČENJA.....	26
ZAKLJUČAK.....	28
LITERATURA.....	29
PRILOZI.....	32

Može li emocionalna inteligencija biti zaštitni faktor u prevenciji nasilja među vršnjacima?

Vršnjačko nasilje predstavlja ozbiljan društveni problem koji zaokuplja pažnju mnogih stručnjaka. Istraživanja koja se bave ovim problemom nastoje otkriti faktore koji pridonose pojavi nasilja ali i faktore koji mogu smanjiti njegovu učestalosti poput emocionalne inteligencije (EI). Cilj ovog rada je ispitati povezanost emocionalne inteligencije i vršnjačkog nasilja. U tu svrhu su na uzorku od 158 učenika Osnovne škole Višnjevac primijenjeni *Upitnik o nasilju među školskom djecom* (UNŠD), *Upitnik o nasilju među školskom djecom – oblik za nastavnike* (UNĐŠ-N), *Test emocionalne inteligencije* (ATTEI) i *Upitnik emocionalne regulacije i kontrole* (ERIK). Predviđeno je postojanje negativne povezanosti između emocionalne inteligencije i vršnjačkog nasilja. Također, predviđeno je da će emocionalna inteligencija, u odnosu na demografske varijable, biti najbolji prediktor javljanja nasilnog ponašanja među djecom. Obje hipoteze su djelomično potvrđene. Emocionalna inteligencija mjerena pomoću ATTEI negativno je povezana sa stupnjem počinjenog nasilja procijenjenim i od strane učenika i od strane nastavnika no nije potvrđena statistički značajna povezanost sa stupnjem doživljenog nasilja. Nadalje, dobivena je pozitivna povezanost emocionalne inteligencije mjerene pomoću ERIK i stupnja doživljenog i počinjenog nasilja procijenjenog od strane samih učenika. Rezultati na navedenom upitniku ne koreliraju s procjenama nastavnika o stupnju počinjenog nasilja. Emocionalna inteligencija pokazala se najboljim prediktorom stupnja doživljenog i počinjenog nasilja mjerenih pomoću UNĐŠ, dok se varijabla spol pokazala najboljim prediktorom stupnja počinjenog nasilja procijenjenog od strane nastavnika.

Ključne riječi: emocionalna inteligencija, vršnjačko nasilje, demografske varijable

Can Emotional Intelligence be a Protective Factor in preventing Peer Violence?

Peer violence is a serious social issue in today's society and it preoccupies attention of many experts. Researches dealing with this problem are trying to discover factors that contribute to peer violence but they are also trying to discover factors which can prevent it or at least decrease its prevalence. The aim of this paper is to explore the relationship between emotional intelligence and peer violence. For this purpose, on the sample of 158 Primary School students in Višnjevac, we applied *Questionnaire about Peer Violence in School* (UNŠD), *Questionnaire about Peer Violence in School- form for teachers* (UNĐŠ-N), *Emotional Intelligence Test* (ATTEI) and *Emotional Regulation and Control Questionnaire* (ERIK). We predicted a negative relationship between emotional intelligence and peer violence. Also, we predicted for emotional intelligence to be better predictor of peer violence than some demographic variables. Both hypothesis were partially supported. We found the relationship between emotional intelligence measured by ATTEI and being a perpetrator of peer violence (which was measured with UNĐŠ and UNĐŠ- N) but we didn't find the relationship between emotional intelligence measured by ATTEI and being a victim of peer violence. Moreover, we found a positive correlation between emotional intelligence measured by ERIK and being a perpetrator and a victim of peer violence (UNĐŠ) but we didn't found the relationship with results on UNĐŠ-N. We found for emotional intelligence to be a best predictor for being a perpetrator and being a victim of peer violence. On the other hand, we found that demographic variable-gender, was a best predictor for results on UNĐŠ form for teachers.

Key Words: emotional intelligence, peer violence, demographic variables.

UVOD

Vršnjačko nasilje predstavlja važan društveni problem. Sve je veći broj stručnjaka koji se u svom radu susreću s djecom koja su zlostavljana od strane svojih vršnjaka, s tim da je škola bez svake sumnje mjesto na kojem se događa najviše nasilništva među djecom. Ono je prisutno u svim školama neovisno o veličini ili sredini u kojoj se nalazi i predstavlja noćnu moru za sve škole diljem svijeta jer narušava temeljna prava djeteta, pravo na dostojanstvo, privatnost, slobodu i sigurnost (Aluede, Adeleke, Omoike i Afen-Akpaid, 2008). Obitelj zauzima najvažnije mjesto u životu svakog djeteta, a s obzirom da dijete provede i do sedam sati na dan u školi, ona zauzima drugo mjesto po važnosti stoga je neophodno učiniti je sigurnim okruženjem za svako dijete. Škola mora biti okruženje u kojem se nastoji postići najviši stupanj cjelokupnog razvoja učenika što je moguće jedino ukoliko se svako dijete osjeća sigurnim (Brajša-Žganec, Kotrla-Topić i Raboteg-Šarić, 2009). Na osjećaj nesigurnosti u školskom okruženju mogu utjecati razni čimbenici od kojih su svakako najvažniji: odnos učenika s njihovim učiteljima te odnos s drugim učenicima, gdje posebnu važnost ima upravo vršnjačko nasilje. Za svako dijete adolescencija predstavlja vrlo važno, ali ujedno i vrlo burno životno razdoblje jer je popraćeno fizičkim, kognitivnim, emocionalnim i socijalnim promjenama. S obzirom da u vrijeme adolescencije djeca razvijaju sve veću nezavisnost od roditelja, socijalni odnosi s vršnjacima postaju sve važniji te samim time vršnjačka grupa ima sve veći utjecaj na ponašanje adolescenta (Rajhvajn, 2004). Istraživanja su pokazala da ukoliko se učenici osjećaju sigurno i prihvaćeno u školskom okruženju i prihvaćeno od strane svojih vršnjaka usmjereniji su socijalno prihvatljivim oblicima ponašanja, prilagođeniji školi i iskazuju više pozitivnih osjećaja. S druge strane, ako se problem ne uoči na vrijeme, posljedice mogu biti vrlo ozbiljne (Wentzel, 2003; prema Brajša-Žganec, Kotrla-Topić i Raboteg-Šarić, 2009).

S obzirom na sve veću učestalost vršnjačkog nasilja i na njegovo prepoznavanje kao važnog i ozbiljnog društvenog problema, potrebno je definirati pojam vršnjačkog nasilja te rizične i zaštitne faktore za njegovu pojavu.

Vršnjačko nasilje

Vršnjačko nasilje postalo je predmetom istraživanja tek ranih 70-tih godina kada je profesor Dan Olweus sa Sveučilišta u Bergenu započeo s istraživanjima prirode i učestalosti nasilja u švedskim i norveškim školama i time potaknuo zanimanje šire javnosti za ovu pojavu. Od tada, ovim problemom bave se stručnjaci diljem svijeta, posebno stručnjaci iz područja obrazovanja koji su prepoznali negativan utjecaj vršnjačkog nasilja na fizičko i mentalno zdravlje djece (Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, 2003). Da bi razumjeli pojam vršnjačkog nasilja potrebno je definirati što ono predstavlja, koje su karakteristike žrtava i nasilnika te koji su uzroci i posljedice. Za početak, važno je razlikovati vršnjačko nasilje, koje je predmet istraživanja u ovom radu, vršnjačko zlostavljanje i normalan sukob među vršnjacima. Vršnjačko nasilje je kategorija koja uključuje različite oblike negativnih postupaka no ne mora nužno uključivati i zlostavljanje. Naime, vršnjačko zlostavljanje je samo jedan oblik vršnjačkog nasilja (Rajhvajn Bulat i Ajduković, 2012). Najčešće korištena definicija vršnjačkog zlostavljanja je ona Olweusova (1998) koja kaže da je učenik zlostavljan kada je opetovano i trajno izložen negativnim postupcima od strane jednog ili više učenika. Negativni postupci kojima je dijete izloženo mogu uključivati: lakše i teže tjelesne ozljede, verbalno i emocionalno uznemiravanje (ruganje, zadirkivanje, ogovoranje, odbacivanje), prijetnje te uništavanje imovine (Brajša-Žganec, Kotrla-Topić i Raboteg-Šarić, 2009). Buljan-Flander, Durman Marijanović i Ćorić Špoljar (2007) navode kako moraju biti prisutna tri elementa da bi mogli razlikovati vršnjačko zlostavljanje od normalnog sukoba među vršnjacima: a) moraju biti prisutni negativni postupci prema drugome, isti moraju biti namjerno učinjeni s ciljem da se nekoga ozlijedi ili izazove neugoda b) postupak se čini opetovano i trajno i c) postoji nejednak odnos snaga između nasilnika i žrtve. Unutar kategorije vršnjačkog nasilja moguće je razlikovati različite oblike nasilnog ponašanja. Najčešća je podijela na a) izravne oblike nasilja – tjelesno (udaranje, guranje, šamaranje...) i verbalno (vrijeđanje, ismijavanje, omalovažanje..) i b) neizravne oblike nasilja poput ogovaranja, ignoriranja i socijalne izolacije (Smith, Cowie, Olafsson i Liefhoghe, 2002). Jedna od čestih podjela je i ona koja dijeli nasilje među vršnjacima na dva glavna oblika: fizičko i verbalno gdje fizičko uključuje udaranje, guranje, čupanje i sl., a verbalno uključuje vrijeđanje, ismijavanje i sl. U navedenim oblicima nasilja mogu se izdvojiti četiri podvrste: emocionalno nasilništvo (ignoriranje i namjerno isključivanje žrtve iz zajedničkih aktivnosti), seksualno nasilništvo (uvredljivi komentari i neželjeni fizički kontakt), kulturalno

nasilništvo (vrijeđanje na nacionalnoj, religijskoj i rasnoj osnovi) te ekonomsko nasilništvo (krađa i iznuđivanje novca) (Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, 2003).

Istraživanja izvješćuju o različitim obilježjima djece žrtava i djece nasilnika. Olweus (1998) navodi kako su nasilnici samosvjesni, željni dominacije i kontrole, impulzivni, neosjetljivi na osjećaje drugih, lako ih je uvrijediti i često neutralne znakove tumače kao prijetnju i na njih reagiraju agresijom. Također su razdražljivi, lako planu i karakterizira ih manjak socijalnih vještina. Dake, Price i Telljohann (2003) nalaze da djeca nasilnici značajno češće izvještavaju o depresivnim simptomima, suicidalnim idejama, češće im je dijagnosticiran psihijatrijski poremećaj u odnosu na djecu koja nisu uključena u nasilje, sklonija su zloupotrebi psihoaktivnih tvari i devijantnom ponašanju. Prilikom opisivanja karakteristika žrtava najčešće se izdvajaju tjelesne i psihološke karakteristike, obilježja ponašanja, obilježja njihovih socijalnih odnosa, obiteljske okoline i školskog uspjeha (Kuplulainen i Rasanen, 2000; prema Profaca, Puhovski, Mrđen, 2006). Kao najznačajnije psihološke karakteristike djece koja su izložena viktimizaciji navode se nisko samopouzdanje i anksioznost (Dake, Price i Telljohann, 2003), visoka razina depresije, povučенost, osjetljivost, nesigurnost i neasertivnost (Rubin, 2003; prema Aluede i sur., 2008). Od tjelesnih karakteristika često su prisutni problemi s vidom, sluhom ili govorom, nedostatak higijene ili pretilost (Olweus, 1998). Najčešće je žrtva dijete koje se po nečemu razlikuje, odskače ili je ranjivo (Profaca, Puhovski i Mrđen, 2006) i često spada u jednu od sljedećih skupina: novo dijete u razredu, mirno i drago dijete, dijete koje ima dobre odnose s učiteljima, nadareno dijete i sl.

Uzroci nasilničkog ponašanja još uvijek su „siva zona“ i ne može se sigurno reći što točno aktivira nasilje među vršnjacima, također mišljenja stručnjaka su po tom pitanju podijeljena. Olweus (1998) smatra kako najvažniju ulogu ima obitelj. Ukoliko dijete svjedoči agresivnom ponašanju roditelja, smatrat će da je takvo ponašanje prihvatljivo te će jednostavnim mehanizmom socijalnog učenja usvojiti takve oblike ponašanja. Također, ukoliko se dijete ponaša nasilno a roditelji takve postupke ne sankcioniraju, dijete će razvit stav da je to prihvatljiv oblik ponašanja. Osim toga važno je i da dijete tijekom odrastanja prima dovoljno ljubavi i pažnje jer zanemarivanje emocionalnih potreba djeteta može također rezultati agresivnim ponašanjem. Rizični su faktori i permissivni i autoritarni stil odgoja. Bilić (1999; prema Vuković, Milašin i Buljubašić Kuzmanović 2009) smatra kako važnu ulogu igraju i mediji. Mediji su puni nasilnih filmova, video igrice i glazbe. Također, velika pažnja se posvećuje nasilnim događajima u zemlji i svijetu (ubojstva,

silovanja, razbojništva i sl.) čime se samo hrani dječja agresivnost. Buljan-Flander, Durman Marijanović i Ćorić Špoljar (2007) pretpostavljaju da je prilikom objašnjavanja uzroka nasilja potrebno uzeti u obzir i okolinske čimbenike i sveukupnu ekologiju djeteta objašnjenu multidimenzionalnim utjecajima. Prema tome, uzroci vršnjačkog nasilja mogu ležati u zanemarivanju i zlostavljanju od strane roditelja, neadekvatnim učiteljima, procesu afirmacije od strane vršnjaka, frustracijama i sl. i to na način da uzrok može biti i jedan faktor i nekoliko njih u isto vrijeme (Lalić, 1999). Često djeca pribjegavaju nasilnom ponašanju kao načinu nošenja sa svojim problemima ili kao načinu postizanja popularnosti, pažnje i prihvaćanja od strane vršnjaka (Aluede i sur., 2008).

Marušić i Pavin Ivanec (2008) navode kako izloženost vršnjačkom nasilju šteti na nekoliko načina. Prvu skupinu čine posljedice koje nasilje ostavlja na zdravstvenom, psihološkom i tjelesnom planu. Izostane li pravodobna intervencija, žrtve nasilja često imaju smetnje u spavanju, psihosomatske smetnje poput glavobolja i bolova u trbuhu, depresiju te enurezu (Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, 2003). Također izložene su povećanom riziku smetnji u socijalnom i emocionalnom razvoju (Hawker i Boulton, 2000), češće iskazuju suicidalne ideje (Rigby, 2003; prema Marušić i Ivanec, 2008), imaju slabije komunikacijske vještine i vještine rješavanja problema. Drugu skupinu posljedica čini odnos žrtve prema školi. Izloženost nasilju vršnjaka utječe na veći broj izostanaka s nastave, slabiju motivaciju za učenje, a time i sam školski uspjeh (Juvonen, Nishina i Graham, 2000). Žrtve nasilja u djetinjstvu i u odrasloj dobi imaju više psihijatrijskih simptoma i probleme u prilagodbi. Naime, doživljeno negativno iskustvo u djetinjstvu može narušiti mogućnost stvaranja pozitivnih socijalnih odnosa kasnije tijekom života (Jimerson, Swearer i Espelage, 2010). Nasilje ne ostavlja traga samo na žrtve nego i nasilnike i može ostaviti trag na njihov psihološki, socijalni i akademski razvoj. Kod nasilnika se također mogu javiti glavobolje, ulkusi, depresija i odbacivanje od strane vršnjaka (Ostrov i Crick, 2007).

Za ispitivanje nasilnog ponašanja među djecom koriste se različite metode poput: opažanja, sociometrijskog ispitivanja, procjene od strane vršnjaka, procjene od strane nastavnika i samoprocjene koje se ujedno i najčešće koriste. U mjerama samoprocjene dijete procjenjuje vlastito ponašanje. Prednost je što zahtijevaju malo vremena i jeftine su, nedostatak je što djeca često ne daju stvarne podatke nego socijalno poželjne odgovore (Velki i Vrdoljak, 2011).

Emocionalna inteligencija

Kroz povijest većina istraživanja bila je usmjerena na kognitivne aspekte ljudske prirode, a nešto manje na afektivne. Iako je intelekt važan za suočavanje sa svakodnevnim zadaćama i nevoljama, emocije su te koje nas vode u suočavanju s istima i pripremaju pojedinca za krize koje pred njega stavlja život (Goleman, 1995). Zanimanje za emocionalnu inteligenciju dobilo je zamaha 1995. godine kada je D. Goleman objavio svoju knjigu „Emocionalna inteligencija. Zašto je važnija od kvocijenta inteligencije?“. Za definiciju, naziv i prva istraživanja emocionalne inteligencije zaslužni su Peter Salovey i John Mayer koji definiraju emocionalnu inteligenciju kao sposobnost preciznog uočavanja, procjene i izražavanja emocija; sposobnost pristupa i/ili priziva osjećaja kad oni olakšavaju razmišljanje; sposobnost razumijevanja emocija i emocionalnih spoznaja, te sposobnost regulacije emocija u svrhu pomaganja emocionalnom i intelektualnom razvitku (Salovey i Sluyter, 1999).

Modeli emocionalne inteligencije dijele se u tri skupine: a) modeli EI kao sposobnosti (npr. model Mayera i Saloveya), b) miješani modeli EI (npr. Golemanov i Bar-Onov model) te c) modeli EI kao crte ličnosti (npr. Petridesov model emocionalne inteligencije). Osnovna razlika između tih modela je u tome povezuju li se emocije isključivo s kognicijom ili u njih uključuju i crte ličnosti, motivacijske faktore te socijalne kompetencije i vještine. Najčešće korišten je model Mayera i Saloveya prema kojem emocionalna inteligencija uključuje četiri razine sposobnosti poredane od jednostavnijih psiholoških procesa prema složenijima (Takšić, Mohorić i Munjas, 2006). Sposobnost *percepcije, procjene i izražavanja emocija* predstavlja najnižu razinu. Osoba je sposobna zapaziti emocije kod drugih te precizno izraziti vlastite emocije. Tako već djeca nauče identificirati vlastita i tuđa emocionalna stanja te ih razlikovati. Sposobnost *emocionalne facilitacije mišljenja* predstavlja drugu razinu. Ova sposobnost omogućuje korištenje emocija na načine koji olakšavaju intelektualne procese. Emocije određuju redoslijed mišljenja, usmjeravaju pažnju i pomažu u mišljenju i pamćenju. Treća razina uključuje *sposobnost razumijevanja i analiziranja emocija, te upotrebu emocionalnog znanja*. Ova sposobnost omogućuje pojedincu primjećivati sličnost i razlike među emocijama, interpretirati značenje koje emocije nose, razumjeti složene emocije i sl. Zadnja razina je *refleksivna regulacija emocija u svrhu emocionalnog i intelektualnog razvoja*. Temeljna sposobnost na ovoj razini je otvorenost prema osjećajima, bili oni ugodni ili neugodni. Jedino ako je osoba svjesna svojih osjećaja i otvorena prema njima, može o njima nešto i naučiti. Dakle, razvija

se sposobnost refleksivnog uključivanja u emocije ili isključivanja iz njih, ovisno o procjeni njihove informativnosti ili korisnosti. Osoba koja posjeduje ovu sposobnost je emocionalno zrela osoba.

Dva su pristupa mjerenju individualnih razlika u emocionalnoj inteligenciji: a) samoprocjena vlastitih sposobnosti i b) ispitivanje pomoću testova sposobnosti. Samoprocjena vlastitih sposobnosti koristila se od pojave konstrukta i prevladavala je kao pristup mjerenju individualnih razlika u mjerenju emocionalne inteligencije do prije nekoliko godina. Operacionalizacija emocionalne inteligencije pomoću skala samoprocjene temelji se na pretpostavci da se ljudi ponašaju u skladu sa svojim stavovima i mišljenjima (Bandura, 1977; prema Takšić i sur., 2006). Literatura broji 15 skala od kojih su najpoznatije: Schutteova skala emocionalne inteligencije, Inventar emocionalnog kvocijenta i Upitnik emocionalne inteligencije UEK-136. Iako se skale samoprocjene koriste od pojave konstrukta emocionalne inteligencije nisu izbjegli kritike. Neki kritičari im zamjeraju mogućnost namjernog iskrivljavanja odgovara, preklapanje s poznatim osobinama ličnost a neki smatraju da ljudi često nisu svjesni svojih emocija ili ih ne poznaju (Takšić i sur., 2006). Drugi pristup odnosi se na ispitivanje emocionalne inteligencije pomoću testova sposobnosti. Kaufman i Kaufman (2001; prema Takšić i sur., 2006) navode da moraju biti zadovoljena 3 kriterija da bi emocionalni sadržaji bili uključeni u testove inteligencije: mora postojati određeni mentalni učinak (konceptualni kriterij), moraju biti pronađene značajne korelacije s priznatim mentalnim sposobnostima (korelacijski kriterij) i moraju se razvijati s dobi i iskustvom (razvojni kriterij). Postoje 3 načina bodovanja ili kriterija u određivanju točnih, odnosno netočnih odgovora u testovima emocionalne inteligencije. 1. *Konsenzus metoda* je metoda koja nam daje korisne informacije o tome kako osoba reagira u odnosu na to kako bi u toj situaciji reagirala većina ljudi (Takšić i sur., 2006). U ovoj metodi, točan odgovor je onaj koji je odabrala većina ispitanika. Unutar konsenzus metode, postoje četiri načina određivanja točnog odgovora. Kod metode mod jedan bod dobiva onaj odgovor koji je izabrao najveći postotak sudionika, a ostali odgovori ne dobivaju bodove. Kod metode proporcija svaki odgovor dobiva bodove ovisno o proporciji sudionika koji su odabrali taj odgovor. Metoda udaljenost računa bodove kao razliku između sudionikovog odgovora i prosječnog odabira svih sudionika na svim česticama. Kod metode standardizirana udaljenost rezultati se transformiraju u z-vrijednosti, a nakon toga se računa udaljenost sudionikovog odgovora i prosječnog odabira svih sudionika na svim česticama. 2. *Target metoda* je metoda u kojoj sam autor određuje točan odgovor. No, tu se javlja pitanje je li autor iznosio samo pozitivne i prosocijalne emocije. 3. *Metoda eksperata* je metoda u kojoj stručnjaci koji

se bave emocionalnom inteligencijom određuju točan odgovor. No, postoji pitanje kriterija prema kojemu se određuje tko je stručnjak u ovom području, a tko nije. Također, istraživači su se složili da procjene stručnjaka ne moraju biti pouzdaniji indikator točnog odgovora od konsenzusa grupe (Roberts i sur., 2003).

Emocionalna inteligencija kao preventivni faktor vršnjačkog nasilja

S obzirom da je nasilje među djecom zaokupilo pažnju mnogih stručnjaka, mnoga istraživanja nastojala su otkriti koji faktori pridonose pojavi nasilja, ali i koji faktori mogu smanjiti njegovu učestalost. Jedan od faktora, za koji se smatra da smanjuje vjerojatnost pojave nasilnog ponašanja, je emocionalna inteligencija. Mayer, Salovey i Caruso (2004) tvrde, na osnovu rezultata niza istraživanja, kako se pojavljuje jedinstven obrazac odnosa nasilnog ponašanja i emocionalne inteligencije. Što je viša razina emocionalne inteligencije, manje je nasilnog ponašanja i drugih ponašajnih problema. S obzirom da se emocionalna inteligencija odnosi na sposobnost prepoznavanja značenja emocija i njihovih veza, te korištenja emocija kao temelja razumijevanja i rješavanja problema očekivana je pretpostavka da će pojedinci koji imaju razvijenu emocionalnu inteligenciju pribjegavati mirnijem rješavanju sukoba i da će izbjegavati izražavati agresiju (Ivanović, 2008). Emocionalna inteligencija uključuje nekoliko različitih sposobnosti od kojih se za područje nasilja smatra najvažnijom empatija. Findlay, Girardi i Coplan (2006; prema Ivanović, 2008) navode kako su empatična djeca socijalno osjetljivija te se ponašaju na prosocijalan način, za razliku od manje empatične djece sklone sramežljivom ili agresivnom ponašanju. Osobe koje imaju visoko razvijenu empatiju stoga češće teže nenasilnom rješavanju sukoba. Osim empatije, važna se pokazala i sposobnost zauzimanja tuđe perspektive. Santrock (2008; prema Coyl, 2009) navodi kako djeca koja imaju razvijenu ovu sposobnost u većoj mjeri ispoljavaju prosocijalne oblike ponašanja i bolje se snalaze u teškim socijalnim situacijama. Sposobnost upravljanja stresom također je jedna od komponenti emocionalne inteligencije. Wong i Ang (2007) dobivaju značajnu povezanost ove sposobnosti s antisocijalnim oblicima ponašanja. Pojedinci koji uspješno upravljaju stresom manje su skloni antisocijalnim oblicima ponašanja i u većom mjeri ispoljavaju prosocijalne oblike ponašanja. Ovakvi rezultati niza istraživanja, uz podatak da se emocionalna inteligencija razvija s dobi i iskustvom (Mayer, Salovey, Caruso i Sitarenios, 2001) objašnjavaju zašto je velik broj stručnjaka u području obrazovanja uvidio važnost, osim akademskog, i razvoja emocionalnih

vještina učenika pa se kreiraju različiti programi za razvijanje učeničkih emocionalnih kompetencija. S obzirom na to da je škola mjesto gdje učenici provode dosta vremena te se mnoge njihove interpersonalne reakcije odvijaju upravo tamo, ona je nedvojbeno prirodno okruženje za učenje kompetencija vezanih uz razumijevanje i upravljanje emocijama, vlastitim i onima drugih ljudi kako bi se potaknuo njihov emocionalni i socijalni razvoj (Goleman, 1995). Stoga ne čudi pretpostavka da razvojem emocionalne inteligencije u školama pridonosimo smanjenju stope nasilja i razvoju djelotvorne prilagodbe i kvalitete vršnjačkih odnosa.

S obzirom da vršnjačko nasilje predstavlja bitan društveni problem koji je prisutan u svim školama i ostavlja posljedice na zdravstvenom, psihološkom i tjelesnom planu mnoga istraživanja danas nastoje otkriti rizične i zaštitne faktore za njegovu pojavu. Cilj ovog istraživanja bio je provjeriti je li emocionalna inteligencija povezana s vršnjačkim nasiljem te je li bolji prediktor javljanja vršnjačkog nasilja od demografskih varijabli poput dobi i spola. Iako se dosta istraživanja bavilo ispitivanjem povezanosti između ova dva konstrukta još uvijek se radi o dosta neistraženom području. Dosadašnja istraživanja najčešće su koristila jednu mjeru emocionalne inteligencije i jednu mjeru vršnjačkog nasilja u čemu leži prednost ovog istraživanja. U ovom istraživanju za mjerenje individualnih razlika u emocionalnoj inteligenciji korišten je i test sposobnosti i upitnik samoprocjene vlastitih sposobnosti. Također, za procjenu vršnjačkog nasilja, uz samoprocjene učenika korištene su i procjene nastavnika o stupnju počinjenog nasilja. Time se pokušalo steći bolji uvid u prirodu odnosa između ova dva konstrukta te provjeriti koje su sposobnosti unutar emocionalne inteligencije najviše povezane s vršnjačkim nasiljem što može olakšati kreiranje preventivnih programa u budućnosti.

CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja je provjeriti postoji li povezanost nasilnog ponašanja i emocionalne inteligencije kod djece osnovnoškolske dobi.

PROBLEMI

1. Utvrditi postoji li povezanost nasilnog ponašanja s emocionalnom inteligencijom kod djece osnovnoškolske dobi.
2. Utvrditi s obzirom na demografske karakteristike djeteta (spol i dob) te emocionalnu inteligenciju koji čimbenik najbolje predviđa pojavu nasilnog ponašanja među djecom.

HIPOTEZE

1. Očekuje se negativna povezanost počinjenog/doživljenog nasilja i emocionalne inteligencije.
2. Očekuje se da će emocionalna inteligencija biti najbolji prediktor javljanja nasilnog ponašanja među djecom.

METODOLOGIJA

Sudionici

Istraživanje je provedeno na uzorku od 218 učenika Osnovne škole Višnjevac. Iz daljnje obrade rezultata izuzeti su rezultati 60 sudionika zbog nepotpuno popunjenih upitnika tako da su sve statističke analize učinjene na odgovorima 158 sudionika. U istraživanju je sudjelovalo 25 učenika petih razreda, 34 učenika šestih, 35 učenika sedmih razreda i 64 učenika osmih razreda. Od 158 ispitanika, 79 je muškog (50%) i 79 ženskog spola (50%). Dobni raspon se kreće od 10 do 15 godina s prosječnom dobi od 12,67 godina ($SD = 1,236$).

Mjerni instrumenti

Upitnik o nasilju među školskom djecom - (UNŠD; Velki, Vrdoljak, 2011)

U kreiranju Upitnika o nasilju među školskom djecom polazište je bio UŠN (Upitnik školskog nasilja; Buljan Flander, Karlović i Štimac, 2003) koji je razvijen u sklopu šireg istraživanja Poliklinike za zaštitu djece Grada Zagreba, a zapravo je prijevod Olweusovog upitnika nasilnik/žrtva. Upitnik o nasilju među školskom djecom obuhvaća neke demografske karakteristike djeteta (spol, dob, razred, podatak s kim dijete živi, koliko ima braće i sestara te koliko ima dobrih prijatelja), pitanja o školskom uspjehu (ocjene iz hrvatskog, matematike te opći uspjeh), subjektivnu procjenu djetetova osjećaja prihvaćenosti u školi (sastoji se od dva pitanja, u jednom procjenjuje koliko se osjeća prihvaćeno, a u drugom koliko se osjeća odbačeno od strane vršnjak) te subjektivnu procjenu osjećaja sigurnosti. Upitnik čine 2 skale – skala doživljenog (19 čestica) i skala počinjenog nasilja (19 čestica). Upitnik čine i 4 subskale – *subskala doživljenog nasilja u školi* (13 čestica), *subskala doživljenog nasilja putem modernih tehnologija* (6 čestica), *subskala počinjenog nasilja u školi* (13 čestica) te *subskala počinjenog nasilja putem modernih tehnologija* (6 čestica). Skale učestalosti doživljenog i počinjenog nasilja sastoje se od 5 stupnjeva: „uvijek (skoro svaki dan)“ donosi 4 boda, „često (nekoliko puta mjesečno)“ donosi 3 boda, „ponekad (jednom mjesečno)“ donosi 2 boda, „rijetko (nekoliko puta godišnje)“ donosi 1 bod te odgovor „nikad“ donosi 0 bodova. Pouzdanost Crombach α za *subskalu doživljenog nasilja u školi* iznosio je $\alpha = ,85$ što ukazuje na visoku pouzdanost, dok je Crombach α za *subskalu doživljenog nasilja putem modernih tehnologija* iznosio $\alpha = ,72$ što ukazuje na zadovoljavajuću pouzdanost. Pouzdanost Crombach α za *subskalu počinjenog nasilja u školi* iznosio je $\alpha = ,82$ što ukazuje na visoku pouzdanost, dok je Crombach α za *subskalu počinjenog nasilja putem modernih tehnologija* iznosio $\alpha = ,70$ što ukazuje na zadovoljavajuću pouzdanost. U ovom je istraživanju dobivena unutarnja pouzdanost za Skalu doživljenog nasilja $\alpha = ,87$, za Skalu počinjenog nasilja $\alpha = ,85$ što ukazuje na zadovoljavajuću pouzdanost.

Upitnik o nasilju među školskom djecom – oblik za nastavnike (UNDSŠ-N)

Upitnik o nasilju među školskom djecom, namijenjen za nastavničku procjenu, sastavljen je po uzoru na izvorni upitnik namijenjen za učenike. Sastoji se od 5 čestica koje se procjenjuju na skali od 3 stupnja (1-nikad, 2-ponekad, 3- često) pri čemu nikad nosi 1 bod, ponekad 2 boda a često 3 boda. Svaka čestica predstavlja jedan oblik nasilja, pa tako postoje čestice za fizičko, verbalno, emocionalno, ekonomsko i seksualno nasilje. Zadatak nastavnika je da za svakog učenika u svom razredu procijeni koliko se često ponaša na opisani način. Ova procjena uključena je kao dodatak procjeni učenika kako bi dobili što točniju procjenu o učestalosti počinjenog nasilja. U ovom je istraživanju dobivena unutarnja pouzdanost $\alpha=,81$. Provjerena je i povezanost s skalom počinjenog nasilja i $r= ,295$ ($p<0,01$).

Test emocionalne inteligencije – (ATTEI; Božac, 2005)

Test emocionalne inteligencije je mjerni instrument koji ispituje emocionalnu inteligenciju, konstruiran prema Mayer i Saloveyovom modelu inteligencije. Zadaci su strukturirani po uzoru na pojedine domene iz MSCEIT-a, a sadržajem se odnose na suočavanje sa svakodnevnim problemima koji zahtijevaju emocionalnu inteligenciju. *Subskala A* predstavlja percepciju, procjenu i izražavanje emocija, *subskala B* odnosi se na emocionalnu facilitaciju mišljenja, *subskala C* na razumijevanje i analizu emocija a *subskala D* na reflektivnu regulaciju emocija u svrhu promocije emocionalnog i intelektualnog razvoja (Božac, 2005). Test se bodovao prema konsenzus metodi. U konsenzus metodi točni odgovori su oni na koje je odgovorila većina sudionika. Unutar konsenzus metode, korištena je mod metoda u kojoj svaki odgovor koji je izabrao najveći postotak sudionika dobiva jedan bod, dok ostali odgovori ne dobivaju bodove (Takšić i sur., 2006). U ovom je istraživanju, za navedeni test, dobivena unutarnja pouzdanost $\alpha=,91$.

Upitnik emocionalne regulacije i kontrole- (ERIK; Takšić, 2004)

Upitnik emocionalne regulacije i kontrole sastoji se od 20 čestica koje se procjenjuju na skali Likertovog tipa od pet stupnjeva (1- uopće se ne odnosi na mene, 2- uglavnom se ne odnosi na mene, 3- kako kada, 4- uglavnom se odnosi na mene, 5- u potpunosti se odnosi na mene). Faktorsku strukturu čine tri faktora: čestice prvog faktora odnose se na utjecaj emocija i raspoloženja na mišljenje i ponašanje, čestice drugog faktora odnose se na pamćenje emocionalno saturiranih sadržaja, dok se čestice trećega faktora odnose na kontrolu vlastitih emocionalnih reakcija. Ukupan rezultat, kao i rezultati pojedinih subskala formiraju se kao jednostavna linearna kombinacija čestica koje ih čine. Prva dva faktora imaju stabilnu strukturu i zadovoljavajuću homogenost u različitim uzorcima (Cronbach alpha iznosi ,70), dok je struktura čestica trećeg faktora bila slabije homogena. Korelacije među faktorima su između ,32 i ,59 te dopuštaju formiranje ukupnoga rezultata. Pouzdanosti su također zadovoljavajuće te se kreću između ,79 i ,83 (Takšić i sur., 2006). Pouzdanost dobivena u ovom istraživanju iznosi $\alpha=,83$.

Postupak

Istraživanje je provedeno u studenom i prosincu 2011. godine u Osnovnoj školi Višnjevac u okviru redovne nastave za vrijeme sata razrednika. Mjerni instrumenti primijenjeni su grupno na 14 razreda tijekom dva školska sata. Prije samog ispitivanja zatražen je pismeni pristanak roditelja za sudjelovanje učenika u istraživanju te usmeni pristanak samih sudionika. Tijekom ispitivanja svi učenici su bili prisutni u učionici neovisno o tome jesu li sudjelovali ili ne s tim da su učenici koji nisu sudjelovali u istraživanju bili odvojeni u zadnji dio učionice i razrednici su im dodijelili određene zadatke koje su obavljali tijekom istraživanja kako ne bi ometali učenike koji sudjeluju. Također, tijekom istraživanja bili su prisutni u učionci i razrednik i istraživač. Učenici su sjedili u klupama jedni do drugih no redosljed primijenjenih instrumenata rotiran je prilikom svakog ispitivanja kako bi se poništio mogući utjecaj redosljeda mjerenja i osiguralo što samostalnije rješavanje upitnika i testova. Ispitivanje je bilo anonimno čime se željela postići što veća iskrenost sudionika prilikom davanja odgovora. Svaki sudionik imao je odgovarajuću šifru po kojoj su se njegova rješenja mogla povezati sa procjenama nastavnika. Sudionicima je usmeno pročitana uputa za svaki primijenjeni instrument. Ispitivanje je trajalo od 60 do 90 minuta.

REZULTATI

Obrada rezultata

Prije samog provođenja obrade rezultata, testiran je normalitet distribucija korištenih varijabli koji je uvjet za korištenje parametrijskih postupaka potrebnih u daljnjoj obradi. Rezultati Kolmogorov-Smirnovljevog testa pokazali su da se distribucija za Upitnik emocionalne regulacije i kontrole ne razlikuje od normalne dok se za Test emocionalne inteligencije te Upitnik o nasilju među školskom djecom (oblik za učenike i oblik za nastavnike) razlikuje od normalne distribucije. Detaljnijom provjerom utvrđeno je kako su Skewness i Kurtosis index-i unutar granica za sve varijable osim počinjenog nasilja (navedeno odstupanje odnosi se na počinjeno nasilje procijenjeno i od učenika i od nastavnika). Distribucija dobivenih rezultata je pozitivno asimetrična tj. rezultati imaju tendenciju grupiranja prema nižim vrijednostima, što je očekivano budući da se radi o ponašanju koje je rijetko u populaciji. Dakle, većina učenika izjavljuje kako nije nikad ili je rijetko nasilna. Također, većina nastavnika procjenjuje učenike kao nikada ili rijetko nasilne. Budući da je prema Petzu (1997) opravdano koristiti se parametrijskim postupcima ukoliko su distribucije asimetrične u istom smjeru u nastavku rada koristit ćemo predviđene parametrijske postupke.

U svrhu provjere prve hipoteze kojom se pretpostavilo postojanje negativne povezanosti počinjenog/doživljenog nasilja i emocionalne inteligencije izračunat je Pearsonov koeficijent korelacije. Dobivena je negativna povezanost počinjenog nasilja (UNĐŠ) i emocionalne inteligencije mjerene testom emocionalne inteligencije (ATTEI) $r = -,261$ ($p < 0,01$) te je dobivena pozitivna povezanost s emocionalnom inteligencijom mjerenom upitnikom regulacije i kontrole emocija (ERIK) $r = ,280$ ($p < 0,01$). Dobiveni rezultati u skladu su s hipotezom. Naime, viši rezultati na ATTEI ukazuju na bolju emocionalnu inteligenciju stoga je očekivana negativna povezanost s počinjenim nasiljem. S druge strane, viši rezultati na ERIK ukazuju na slabiju kontrolu emocionalnih reakcija i na negativne utjecaje emocija i raspoloženja na mišljenje i pamćenje te samim time na slabiju emocionalnu inteligenciju pa je stoga očekivana pozitivna povezanost s počinjenim nasiljem. Za počinjeno nasilje mjereno pomoću procjena nastavnika dobivena je negativna povezanost s emocionalnom inteligencijom mjerenom testom emocionalne inteligencije (ATTEI) $r = -,220$ ($p < 0,01$) no nije dobivena statistički značajna povezanost s emocionalnom inteligencijom mjerenom pomoću ERIK. Za doživljeno nasilje dobivena je pozitivna povezanost s emocionalnom inteligencijom mjerenom s ERIK $r = ,324$ ($p < 0,01$) no nije dobivena statistički

značajna povezanost s rezultatima na ATTEI. Stoga je prva hipoteza djelomično potvrđena. Deskriptivna statistika za navedene varijable nalazi se u Tablici 1., dok se dobivena korelacijska matrica nalazi u Tablici 2. Također, u prilogu se nalazi korelacijska matrica rezultata doživljenog, počinjenog nasilja i pojedinih subskala u ERIK (Tablica 3) te korelacijska matrica rezultata doživljenog, počinjenog nasilja i pojedinih subskala u ATTEI (Tablica 4).

Tablica 1.

Deskriptivna statistika za Upitnik regulacije i kontrole emocija, Test emocionalne inteligencije i Upitnik o nasilju među školskom djecom dobivena na $N=158$ ispitanika

	Raspon	Minimum	Maximum	M	SD	K-S
ERIK	62	25	87	58,65	13,021	,200*
Utjecaj emocija na mišljenje	29	8	37	24,27	6,188	,011
Utjecaj emocija na pamćenje	22	6	28	16,73	4,876	,012
Kontrola emocija	22	8	30	17,65	4,484	,026
ATTEI	69	33	102	77,75	16,048	,000
Subtest A	24	13	37	27,71	5,245	,000
Subtest B	19	3	22	15,03	4,018	,000
Subtest C	26	8	34	22,85	6,317	,000
Subtest D	20	1	21	12,16	4,357	,000
Doživljeno nasilje	2,32	0	2,32	,59	,044	,000
Počinjeno nasilje-samoprocjena učenika	1,58	0	1,58	,34	,344	,000
Počinjeno nasilje-procjena nastavnika	2	1	3	1,33	,373	,000

Tablica 2.

Korelacijska matrica svih varijabli korištenih u istraživanju

	Doživljeno nasilje	Počinjeno nasilje-samoprocjena učenika	Počinjeno nasilje – procjene nastavnika	ATTEI	ERIK
Doživljeno nasilje	1	,560**	,354**	-,116	,324**
Počinjeno nasilje-samoprocjena učenika	,560**	1	,295**	-,261**	,280**
Počinjeno nasilje–procjena nastavnika	,354**	,295**	1	-,220**	,111
ATTEI	-,116	-,261**	-,220**	1	-,049
ERIK	,324**	,280**	,111	-,049	1

** $p < 0.01$

U svrhu provjere druge hipoteze da će emocionalna inteligencija biti najbolji prediktor javljanja nasilnog ponašanja među djecom korištena je hijerarhijska regresijska analiza gdje su zavisne varijable bile počinjeno i doživljeno nasilje, a prediktori demografske varijable te emocionalna inteligencija.

Tablica 5.

Hijerarhijska regresijska analiza s demografskim varijablama i emocionalnom inteligencijom kao prediktorima doživljenog nasilja

Prediktor	β	t	p
Spol	-,037	-,455	,650
Dob	-,027	-,330	,742
Regresijski model	R=0,047; $R^2 = ,002$ $R^2_{kor} = -0,011$		
	$F_{(2,153)} = 0,170; p > 0,05$		
Spol	-,029	-,343	,732
Dob	-,042	-,543	,588
ERIK	,333	4,330	,000
ATTEI	-,068	-,808	,420
Regresijski model (završna solucija)	R= 0,346; $R^2 = 0,120$ $R^2_{kor} = 0 ,096$		
	$F_{(2,151)} = 10,068; p < 0,001$		

Rezultat hijerarhijske regresijske analize s demografskim varijablama i emocionalnom inteligencijom kao prediktorima doživljenog nasilja govori nam da naš predviđeni model objašnjava 12% varijance doživljenog nasilja (vidi Tablicu 5). Pogledamo li pojedinačan doprinos faktora uključenih u model na temelju standardiziranih β vrijednosti vidimo da je za doživljeno nasilje najznačajniji prediktor emocionalna inteligencija mjerena Upitnikom emocionalne regulacije i kontrole ($\beta = 0,333$, $p < 0,01$). Isti postupak je proveden i za počinjeno nasilje, a rezultati analiza prikazabi su u Tablici 6.

Tablica 6.

Hijerarhijska regresijska analiza s demografskim varijablama i emocionalnom inteligencijom kao prediktorima počinjenog nasilja mjerenim samoprocjenama djece

Prediktor	β	t	p
Spol	-,136	-1,717	,088
Dob	,174	2,195	,030
Regresijski model	R= 0,213; R ² = 0,045 R ² _{kor} = 0,033		
F _(2,153) = 3,627; p < 0,05			
Spol	-,069	-,835	,405
Dob	,154	2,064	,041
ERIK	,282	3,777	,000
ATTEI	-,202	-2,464	,015
Regresijski model (završna solucija)	R= 0,409; R ² = 0,167 R ² _{kor} = 0,145		
F _(2,151) = 11,034; p < 0,001			

Rezultat regresijske analize za kriterijsku varijablu počinjeno nasilje mjerenu Upitnikom o nasilju među školskom djecom, govori da naš model objašnjava 16,7% varijance. Najznačajnijim prediktorom pokazala se emocionalna inteligencija mjerena Upitnikom emocionalne regulacije i kontrole ($\beta = 0,282$, $p < 0,01$) a potom emocionalna inteligencija mjerena Testom emocionalne inteligencije ($\beta = -0,202$, $p < 0,05$). Značajnim prediktorom još se pokazala i varijabla dob ($\beta = 0,154$, $p < 0,05$). Nadalje, hijerarhiska regresijska analiza provedena je i za počinjeno nasilje – oblik za nastavnike, a rezultati su prikazani u Tablici 7.

Tablica 7.

Hijerarhijska regresijska analiza s demografskim varijablama i emocionalnom inteligencijom kao prediktorima počinjenog nasilja mjerenim procjenama nastavnika

Prediktor	β	t	p
Spol	-,284	3,700	,000
Dob	,179	2,337	,021
Regresijski model	R= 0,324; R ² = 0,105 R ² _{kor} = 0,093		
	F _(2,153) =8,993; p < 0,001		
Spol	-,248	-2,948	,004
Dob	,170	2,230	,027
ERIK	,117	1,536	,127
ATTEI	-,102	-1,215	,226
Regresijski model (završna solucija)	R= 0,360; R ² = 0,129 R ² _{kor} = 0,106		
	F _(2,151) =2,090; p > 0,05		

Za kriterijsku varijablu počinjeno nasilje mjerenu procjenama nastavnika rezultat regresijske analize pokazuje da naš model objašnjava 12,9% varijance. Najznačajnijim prediktorom pokazala se varijabla spol ($\beta = -0,248$, $p < 0,01$), a potom varijabla dob ($\beta = 0,170$, $p < 0,05$). Emocionalna inteligencija nije se pokazala značajnim prediktorom počinjenog nasilja operacionaliziranog na ovaj način. Dobiveni rezultati djelomično potvrđuju drugu hipotezu kojom se pretpostavilo da će emocionalna inteligencija biti najznačajniji prediktor i počinjenog i doživljenog nasilja.

RASPRAVA

S obzirom da su dosadašnja istraživanja koja su se bavila povezanošću emocionalne inteligencije i vršnjačkog nasilja dobila jedinstven odnos između ova dva konstrukta, što je veća razina emocionalne inteligencije manje je prisutno nasilno ponašanje, cilj ovog istraživanja bio je potvrditi takav trend koristeći dvije mjere za procjenu vršnjačkog nasilja i emocionalne inteligencije. Dosadašnja istraživanja najčešće su koristila jednu mjeru emocionalne inteligencije (ili test sposobnosti ili upitnik samoprocjene) i jednu mjeru vršnjačkog nasilja (najčešće samoprocjenu učenika) u čemu leži prednost ovog istraživanja. Za mjerenje individualnih razlika u emocionalnoj inteligenciji korišten je i test sposobnosti i upitnik samoprocjene vlastitih sposobnosti, dok su za procjenu vršnjačkog nasilja, uz samoprocjene učenika korištene i procjene nastavnika o stupnju počinjenog nasilja. Ovim istraživanjem pokušalo se utvrditi postoji li povezanost emocionalne inteligencije i vršnjačkog nasilja te koje su sposobnosti unutar emocionalne inteligencije najviše povezane s vršnjačkim nasiljem.

Povezanost emocionalne inteligencije i vršnjačkog nasilja

U našem istraživanju prvi problem bio je ispitati povezanost vršnjačkog nasilja i emocionalne inteligencije. Očekivana je negativna povezanost između emocionalne inteligencije i stupnja počinjenog/ doživljenog nasilja a rezultati pokazuju da smo djelomično potvrdili hipotezu.

Dobivena negativna povezanost počinjenog nasilja (operacionaliziranog s UNDŠ - samoprocjena učenika) i emocionalne inteligencije mjerene pomoću ATTEI u skladu je s hipotezom. Naime, ATTEI ispituje sposobnost percepcije, procjene i izražavanja emocija, emocionalnu facilitaciju mišljenja, razumijevanje emocija te refleksivnu regulaciju emocija. Viši rezultati ukazuju na bolje razvijenu emocionalnu inteligenciju pa je za očekivat da će pojedinci koji postižu više rezultate na navedenom testu biti manje skloni nasilnom ponašanju. Tomica (2010) navodi kako osoba koja je uspješna u prepoznavanju vlastiti i tuđih osjećaja, koja ih pravilno izražava te je sposobna upravljati svojim emocionalnim reakcijama vjerojatnije će biti dobro prilagođena i vješta u emocionalnom funkcioniranju, dok će ona koja ima slabo izražene navedene sposobnosti biti izložena riziku socijalno neprilagođenog ponašanja. Ukratko ćemo objasniti kako pojedine sposobnosti unutar emocionalne inteligencije doprinose vršnjačkom nasilju. Osobe koje imaju razvijene sposobnosti prepoznavanja i razumijevanja osjećaja kod drugih manje će pribjegavati nasilju jer lakše mogu prepoznati negativne emocije koje takvo ponašanje izaziva kod drugih

(Tomica, 2010). S druge strane, osobe koje nisu uspješne u prepoznavanju i interpretiranju emocija i ponašanja drugih mogu se dovesti u situaciju da iste pogrešno interpretiraju i u skladu s tom interpretacijom pogrešno reaguju. Primjerice, djeca sklona agresiji percipiraju ljutnju na facijalnim izrazima, čak i kada ona ne postoji (Schultz, Izard i Ackerman, 2000; prema Izard, 2001). Stoga, djeca koja imaju slabije razvijenu emocionalnu inteligenciju mogu pogrešno procijeniti ponašanje drugih kao uvredljivo ili nasilno i u skladu s tim neprikladno reagirati. Utvrđeno je da mladi u sukobu sa zakonom i socijalno neprihvatljivog ponašanja imaju poteškoća upravo s prepoznavanjem emocija (McCown, Johnson i Austin, 1986; prema Mayer, DiPaolo i Salovey, 1990). Bolje sposobnosti percepcije i izražavanja emocija su konzistentno povezane sa prosocijalnim ponašanjem i zadovoljavajućim odnosima sa vršnjacima (Denham, 1986; Harris, 2000; prema Tomica, 2010). Počinjeno nasilje pokazalo je statistički značajnu pozitivnu povezanost i s emocionalnom inteligencijom mjerenom pomoću ERIK. Iako je dobivena pozitivna povezanost, rezultati su u skladu s hipotezom jer navedeni upitnik ispituje utjecaj emocija na pamćenje i mišljenje te kontrolu emocija. Viši rezultati na ERIK ukazuju na slabiju kontrolu emocionalnih reakcija i na negativne utjecaje emocija i raspoloženja na mišljenje i pamćenje te samim time na slabiju emocionalnu inteligenciju. Dakle, rezultati pokazuju da pojedinci koji postižu više rezultate imaju slabije razvijenu emocionalnu inteligenciju i skloniji su biti nasilni prema vršnjacima. Za razliku od ATTEI, navedeni upitnik ispituje tri sposobnosti unutar emocionalne inteligencije: utjecaj emocija na mišljenje i pamćenje te regulaciju i kontrolu emocija s tim da je usmjeren samo na negativne emocije. Kao što je ranije navedeno, emocije, posebno one negativne, mogu oblikovati naše mišljenje, usmjeriti našu pažnju, a ponekad i iskriviti našu percepciju stoga ne čudi dobivena povezanost subskala utjecaj emocija na mišljenje i utjecaj emocija na pamćenje s počinjenim nasiljem. Za očekivat je da će upravo negativne emocije, zbog svog intenziteta, imati najveći utjecaj na mišljenje i pamćenje te da će se to negativno odraziti na sklonost uključivanja u nasilne oblike ponašanja. Osim navedenog od iznimne važnosti je emocionalna regulacija i kontrola koja se ispituje ovim upitnikom, a za koju je dobivena najveća povezanost s počinjenim nasiljem. Upravljanje emocijama najsloženija je sposobnost emocionalne inteligencije i možemo reći, znak emocionalne zrelosti. Odnosi se na mogućnost djelovanja na negativne osjećaje tako da oni ne utječu na prikladnost emocionalnih i bihevioralnih odgovora te na sposobnost pojačavanje pozitivnih emocija. Emocionalno kompetentne osobe mogu bolje upravljati svojim osjećajima, a samim time i svojim ponašanjima (Tomica, 2010). One su u mogućnosti reagirati na prikladan način

čak i kada su „zasljepljene“ negativnim emocijama te mogu prepoznati prisutnost pozitivnih emocija i pojačat njihov utjecaj. Iz ranije navedenih radova mogli bismo zaključiti da će dijete koje ne zna adekvatno izraziti emocije ili probleme koji ga muče, svoje probleme izražavati na manje adekvatan, a po drugu osobu moguće štetan način. Bohnert, Crnic i Lim (2003; prema Babić, 2004) navode kako djeca školske dobi ne reagiraju na adekvatan način jer nisu u mogućnosti pronaći primjere prošlih emocionalnih iskustava i prikladnih osjećaja za određenu situaciju stoga reagiraju na način na koji znaju. Emocionalno inteligentni pojedinci s druge strane, imaju veći raspon emocionalnih iskustava i mogu zamisliti vlastite reakcije u nekoj situaciji i procijeniti njihovu efikasnost pa se u skladu s tim i ponašati (Kopp 1989; prema Mahady Wilton, Craig i Pepler, 2000).

Počinjeno nasilje (operacionalizirano s UNDS - oblik za nastavnike) također je negativno povezano s emocionalnom inteligencijom mjerenom pomoću ATTEI što je u skladu s očekivanjima i već objašnjeno ranije u radu stoga ćemo se mi osvrnuti na činjenicu da nije dobivena povezanost s emocionalnom inteligencijom mjerenom pomoću ERIK. Pretpostavka je bila da ćemo dobiti negativnu povezanost emocionalne inteligencije i stupnja počinjenog nasilja bez obzira na način na koji su ovi konstrukti operacionalizirani, no možda upravo u tome i leži objašnjenje dobivenih rezultata. Korištene su različite metode mjerenja emocionalne inteligencije i vršnjačkog nasilja. ERIK je metoda samoprocjene i pokazao se povezanim sa samoprocjenama učenika i za doživljeno i počinjeno nasilje no ta povezanost nije potvrđena za procjene nastavnika. S druge strane, procjene nastavnika korelirale su s rezultatima na testu sposobnosti (koji također ispituje emocionalnu inteligenciju) stoga možda problem leži upravo u činjenici koja je metoda korištena za procjenu. Nepostojanje povezanosti između emocionalne inteligencije mjerene metodom samoprocjene i nastavničke procjene stupnja počinjenog nasilja može biti rezultat i samog upitnika za nastavničku procjenu. Naime, navedeni upitnik sastoji se samo od pet pitanja (po jedno za svaki oblik vršnjačkog nasilja) na temelju kojih je formiran ukupan rezultat. Možda da je za nastavnike primijenjena izvorna skala počinjenog nasilja koja je korištena i za procjenu same djece bi dobili povezanost s emocionalnom inteligencijom mjerenom pomoću ERIK. Buduća istraživanja mogla bi primijeniti obje skale za nastavničku procjenu te provjeriti na koji način su povezane s emocionalnom inteligencijom mjerenom ovim upitnikom.

Doživljeno nasilje također je pozitivno povezano s emocionalnom inteligencijom mjerenom pomoću ERIK. Dobivena pozitivna povezanost je u skladu s hipotezom jer, kao što je ranije

objašnjeno, navedeni upitnik ispituje utjecaj emocija na pamćenje i mišljenje te kontrolu emocija. Viši rezultati ukazuju na negativne efekte emocija i raspoloženja na mišljenje i pamćenje te na slabiju kontrolu emocionalnih reakcija. Stoga, povećano doživljeno nasilje praćeno je slabijom emocionalnom inteligencijom. Istraživanja još uvijek nisu pronašla jasnu uzročno-posljedičnu vezu između doživljenog nasilja i emocionalne inteligencije stoga i interpretacija dobivenih rezultata može ići u dva smjera. Jedna pretpostavka je da su pojedinci koji imaju slabije razvijenu emocionalnu inteligenciju češće žrtve vršnjačkog nasilja. U tom slučaju dobiveni rezultati ukazuju na to da će pojedinci koji imaju slabije razvijenu sposobnosti regulacije i kontrole emocija i u skladu s time češće neadekvatno reagirati u različitim situacijama vjerojatnije biti žrtve vršnjačkog nasilja nego pojedinci koji imaju bolje razvijenu tu sposobnost. Također, pojedinci kod kojih negativne emocije „iskrivljavaju“ mišljenje i pamćenje češće će biti žrtve vršnjačkog nasilja jer su skloniji postati takozvane provokativne žrtve. Rubin (2003; prema Aluede i sur., 2008) definira provokativnom žrtvom pojedinca koji ima anksiozne i agresivne crte te provokacijama izaziva druge na nasilje. Prema tome, pojedinci kod kojih emocije negativno utječu na pamćenje i mišljenje mogu procijeniti neku neutralnu situaciju negativnom i u skladu s njom neprikladno reagirati. No, važno je biti oprezan prilikom interpretacije povezanosti doživljenog nasilja i utjecaja emocija na pamćenje i mišljenje. Postoji mogućnost da pojedinci koji imaju slabije razvijenu emocionalnu inteligenciju pogrešno interpretiraju određeno ponašanje kao nasilno iako ono to ustvari nije ili da „pretjeraju“ u procjeni njegove čestine. Druga pretpostavka je da je slabija emocionalna inteligencija posljedica vršnjačkog nasilja. U tom slučaju dobiveni rezultati ukazuju na to da pojedinci koji su žrtve vršnjačkog nasilja imaju slabije razvijenu sposobnost regulacije i kontrole emocija upravo zbog izloženosti vršnjačkom nasilju. Također, kod njih je vidljiv veći utjecaj negativnih emocija na mišljenje i pamćenje. Za pretpostaviti je da će se žrtve vršnjačkog nasilja bolje sjećati negativnih iskustava, da će im doživljeno iskustvo oblikovati mišljenje i percepciju o drugim ljudima, njihovim postupcima i sl. Također, da će njihova izloženost nasilju izazvati anksioznost, depresiju i stres što također utječe na procese mišljenja i pamćenja. Iako je dobivena povezanost doživljenog nasilja i emocionalne inteligencije mjerene pomoću ERIK nije dobivena povezanost s emocionalnom inteligencijom mjenom pomoću ATTEI. U Tablici 2 vidljivo je da navedene metode za procjenu emocionalne inteligencije (ATTEI i ERIK) ne koreliraju što može biti iz razloga što ne ispituju iste sposobnosti u okviru emocionalne inteligencije. Naime, ERIK je upitnik koji je usmjeren na utjecaj negativnih emocija na mišljenje i pamćenje te na kontrolu negativnih emocionalnih reakcija dok se

ATTEI bavi ispitivanjem nekoliko dimenzija emocionalne inteligencije te je podjednako usmjeren i na pozitivne i na negativne emocije. S obzirom da je za počinjeno nasilje dobivena povezanost s obje mjere emocionalne inteligencije a za doživljeno nije, nameće se pitanje jesu li stvarno navedene sposobnosti koje čine emocionalnu inteligenciju podjednako važne i za doživljeno i za počinjeno nasilje? Možda su sposobnosti ispitivane u okviru UERK zbog svog naglaska na negativnim emocijama važnije za doživljeno nasilje od emocionalne inteligencije koja se ispituje s ATTEI. Također, objašnjenje rezultata ovisi o tome je li emocionalna inteligencija uzrok ili posljedica doživljenog nasilja. Ako je posljedica doživljenog nasilja ono ne mora biti povezano s ATTEI koji ispituje emocionalnu inteligenciju kao sposobnosti i jednako se bavi i pozitivnim i negativnim emocijama. S druge strane, za očekivat je da će biti pronađena pozitivna povezanost s ERIK jer on ispituje utjecaj negativnih emocija na mišljenje, pamćenje i kontrolu a iskustvo vršnjačkog nasilja praćeno je brojnim negativnim emocijama. Buduća istraživanja trebala bi detaljnije istražiti uzročno – posljedični odnos između emocionalne inteligencije i doživljenog nasilja.

Emocionalna inteligencija i demografske varijable kao prediktori vršnjačkog nasilja

Za provjeru druge hipoteze primijenjena je hijerarhijska regresijska analiza s demografskim varijablama i emocionalnom inteligencijom kao prediktorima počinjenog i doživljenog nasilja. Brojna istraživanja koja su se bavila problemom vršnjačkog nasilja ispitivala su postoje li dobne razlike u stupnju doživljenog i počinjenog nasilja. Većina istraživanja koja su se bavila dobnim razlikama polazila su od pretpostavke da se agresivnost počinje izražavati vrlo rano u djetinjstvu te da raste s dobi (Eron, Huesmann, Fischer i Mermelstein, 1983). Nalazi Bergenske studije također idu tome u prilog jer navode da su nasilnici češće starija djeca (Olweus, 1998). U skladu s dosadašnjim istraživanjima pošlo se od pretpostavke da je dob povezana s vršnjačkim nasiljem i da se njezin utjecaj mora kontrolirati stoga je dob uvrštena u prvom koraku hijerarhijske regresijske analize. Također, istraživanja u brojnim zemljama (Dake i sur., 2003; Eroni sur., 1983; Evans i Donnell, 1987) potvrđuju da su dječaci češće od djevojčica žrtve vršnjačkog nasilja, a i njegovi počinitelji, što potvrđuju i podaci Poliklinike za zaštitu djece iz 2003. godine stoga je i spol bila varijabla koja je uvrštena u prvom koraku. Unatoč brojnim nalazima koji idu u prilog spolnih razlika u stupnju počinjenog i doživljenog nasilja, postoje nejednoznačni rezultati. Baldry (2004; prema Buljan Flander i sur., 2007) ne nalazi spolne razlike u vršnjačkom nasilju. Coloroso, (2004; prema Tomica, 2010) pronalazi spolne razlike u počinjenom fizičkom nasilju no za verbalno nasilje ne pronalazi spolne razlike. Olweus (2010) navodi kako ne postoje spolne razlike u stupnju počinjenog

nasilja ukoliko se uzmu u obzir svi oblici nasilja. Naime, dečki su skloniji izravnim oblicima nasilja, dok su djevojčice sklonije neizravnim oblicima nasilja. Dobivene spolne razlike u prethodnim istraživanjima, navedeni autor pripisuje instrumentima kojima se provjeravao stupanj počinjenog nasilja. Autori poput Björkqvist i Crick-a su svojim sudionicima postavljali pitanja poput “Kada je netko ljut, koliko često reagira na sljedeći način?” čime nisu prikupljene informacije o stvarnoj učestalosti nasilja. Mnoge učenike vršnjaci nisu vidjeli ljute pa mogu samo pretpostaviti kako se ponašaju u takvoj situaciji i vjerojatnije je da će biti “blaži” u procjeni djevojčica nego dječaka. Novija istraživanja koja su prilagodila instrumente i koja su se osvrnula i na izravne i neizravne oblike nasilja, nisu potvrdila postojanje spolnih razlika. S obzirom na navedeno u ovom istraživanju pošlo se od pretpostavke da će emocionalna inteligencija biti bolji prediktor od demografskih varijabli (dob i spol) za počinjeno i doživljeno nasilje.

Rezultati regresijske analize potvrdili su pretpostavku da je najznačajniji prediktor za počinjeno nasilje (mjereno pomoću UNDS) emocionalna inteligencija mjerena Upitnikom emocionalne regulacije i kontrole a potom emocionalna inteligencija mjerena Testom emocionalne inteligencije. S obzirom da smo ranije naveli da je uspješno prepoznavanje, izražavanje, razumijevanje i upravljanje emocijama povezano s prosocijalnim ponašanjem očekivano je da će emocionalna inteligencija biti najbolji prediktor počinjenog nasilja. Ranije je detaljnije objašnjeno na koji način emocionalna inteligencija utječe na vjerojatnost nasilnog ponašanja prema drugim, stoga ćemo se u ovom dijelu osvrnuti na još jednu varijablu koja se pokazala značajnim prediktorom – dob. Dobiveni rezultati u skladu su s prethodnim istraživanjima kojje smo ranije naveli da se sklonost nasilju povećava s dobi te da su nasilnici češće starija djeca (Olweus, 1998). U ovom istraživanju nismo ispitivali dobne razlike u emocionalnoj inteligenciji stoga bi bilo dobro provjeriti postoje li takve razlike i ako da, u kojem smjeru se kreću. Iz navedenih rezultata mogli bi dobiti korisne informacije za kreiranje budućih preventivnih programa. S obzirom da su starija djeca češće nasilnici bilo bi dobro provjeriti koje su sposobnosti unutar emocionalne inteligencije kod njih slabije razvijene kako bi se moglo raditi na njihovom razvijanju.

Regresijska analiza za kriterij počinjeno nasilje procijenjeno od strane nastavnika nije potvrdila hipotezu. Najznačajnijim prediktorom pokazala se varijabla spol, a zatim varijabla dob. No dobiveni rezultati nisu u potpunosti neočekivani. Nastavnici najčešće ne znaju za svaki nasilni postupak svog učenika nego samo za one koje sami vide ili im učenici kažu pa recimo nemaju informacija o učestalosti ekonomskog, kulturalnog i seksualnog nasilja u onoj mjeri u kojoj imaju za

fizičko i verbalno nasilje. Također češće uoče izravne oblike nasilja dok one neizravne, poput relacijskog, nisu u mogućnosti uočiti. U skladu s time, očekivano je da procjenjuju dječake nasilnijima od djevojčica jer su dječaci češće uključeni u izravne oblike nasilja poput fizičkog i verbalnog. Djevojčice pak češće koriste relacijsko nasilje (Jimerson, Swearer i Espelage, 2010). Crick i sur. (1999; prema Jimerson, Swearer i Espelage, 2010) navode da kada mjere počinjenog nasilja uključuju i izravne i neizravne oblike nasilja – spolne razlike su minimalne ili ne postoje. Dakle, s obzirom da procjene nastavnika ne uključuju neizravne oblike nasilja očekivano je da će u njihovim procjenama biti vidljive spolne razlike. Sukladno tome, možemo i očekivati da će spol biti važan prediktor vršnjačkog nasilja mjenog nastavničkim procjenama. S druge strane, počinjeno nasilje mjereno pomoću UNDS uključuje i jedne i druge stoga ne čudi da nisu dobivene spolne razlike. Osim spola, dob se pokazala značajnim prediktorom počinjenog nasilja što je također očekivano s obzirom na prethodna istraživanja koja idu u prilog povećanju stope vršnjačkog nasilja s obzirom na dob.

Rezultati regresijske analize potvrdili su pretpostavku da je najznačajniji prediktor za doživljeno nasilje emocionalna inteligencija mjerena Uпитnikom emocionalne regulacije i kontrole, međutim, emocionalna inteligencija mjerena Testom emocionalne inteligencije nije se pokazala značajnim prediktorom kao ni varijable spol i dob. Utjecaj emocionalne inteligencije na doživljeno nasilje kao i mogući razlozi zašto ATTEI nije povezan s doživljenim nasiljem također su objašnjeni u prethodnom dijelu rada.

Navedenim istraživanjem potvrđena je povezanost emocionalne inteligencije s vršnjačkim nasiljem stoga bi bilo dobro da se budući preventivski programi usmjere na razvoj emocionalne inteligencije kod djece već od rane dobi. S obzirom na dobivene rezultate bilo bi dobro djecu od rane dobi, i u obiteljskom domu i u školi učiti adekvatnom izražavanju i regulaciji emocija, pokazati im primjerom koji su emocionalni obrasci prihvatljivi, a koji ne te ih učiti prepoznavati i interpretirati emocije. Bitno je da se u razvoj emocionalne inteligencije uključe i sami roditelji jer obitelj ipak zauzima prvo mjesto u životu svakog djeteta i nije dovoljno da se razvojem emocionalne inteligencije bavi samo škola. Tijekom rada navedene su neke preporuke za buduća istraživanja no potrebno je izdvojiti još neke. Bilo bi dobro da buduća istraživanja kao mjeru vršnjačkog nasilja, uz korištene metode, uključe i procjene vršnjaka. Naime, iako su procjene učitelja korisne, činjenica je da učitelji nisu upoznati sa svime što se događa na školskim hodnicima, igralištima te izvan škole,

stoga su od iznimne važnosti i procjene vršnjaka. Također, samoprocjene doživljenog nasilja isto nekad mogu biti „prenaglašene“ ili s druge strane djeca mogu poricati da su žrtve vršnjačkog nasilja stoga bi procjene vršnjaka bile koristan izvor informacija. S obzirom da bi razvoj emocionalne inteligencije trebao početi unutar obitelji i nastaviti se u vršnjačkim odnosima i odnosima s drugim važnim ljudima potrebno je istražiti i utjecaj obiteljskih varijabli poput stila odgoja, kohezivnosti, odnosa s braćom i sestrama i sl. te provjeriti na koji način su navedene varijable povezane s vršnjačkim nasiljem te jesu li bolji prediktor vršnjačkog nasilja u odnosu na emocionalnu inteligenciju.

METODOLOŠKA OGRANIČENJA

Istraživanje je provedeno na učenicima jedne osnovne škole stoga je upitna mogućnost generalizacije rezultat. Bilo bi dobro da se istraživanje provelo u nekoliko različitih škola. Također, nisu sva djeca htjela sudjelovati u istraživanju što nameće pitanje je li dobivena stvarna slika o učestalosti vršnjačkog nasilja. Naime, postoji mogućnost da određena djeca nisu htjela sudjelovati upravo iz razloga što su uključena u problem vršnjačkog nasilja ili kao žrtve ili kao nasilnici. U ovom istraživanju korištene su metode samoprocjene i za ispitivanje vršnjačkog nasilja i za ispitivanje emocionalne inteligencije stoga je važno napomenuti određene metodološke nedostatke vezane uz korištenje istih. Kod svih metoda samoprocjene uvijek je glavni nedostatak subjektivnost sudionika i ukoliko je moguće predlaže se korištenje objektivnih metoda. U ovom istraživanju stoga su osim samoprocjena nasilja korištene i procjene nastavnika, a za ispitivanje individualnih razlika u emocionalnoj inteligenciji i test sposobnosti. Također upitna je iskrenost sudionika prilikom odgovaranja tj. postoji mogućnost da sudionici umjesto da iskreno odgovore na pitanje daju odgovore koje smatraju socijalno prihvatljivima i poželjnima. S obzirom da je vršnjačko nasilje dosta osjetljiva tema i da se takvo ponašanje smatra neprihvatljivim za očekivat je da će učenici biti neiskreni pri davanju odgovora. Osim toga, jedan od razloga zašto su djeca mogla dati takve odgovore je zbog rasporeda sjedenja tj. nisu davali iskrene odgovore jer je učenik ili učenica pored njih mogao vidjeti iste. Preporuka za buduća istraživanja je da prilikom ispitivanja ovakvog tipa osiguraju sudionicima više privatnosti. Jedan od često navođenih nedostataka metoda samoprocjene odnosi se na poteškoće u opažanju vlastitog ponašanja što je posebno izraženo kod ispitivanja emocionalne inteligencije putem metoda samoprocjene. Upitno je jesu li sudionici stvarno u stanju

točno izvijestiti o svojim osjećajima i ponašanjima. Unatoč navedenim nedostacima, metode samoprocjene imaju svojih prednosti. Ukoliko su sudionici spremni iskreno odgovarati na pitanja i ukoliko su u mogućnosti prepoznati i točno izvijestiti o svojim osjećajima oni su najtočniji izvor informacija. Naime, najbolje poznaju sebe, svoje osjećaje i misli, mogu nam dati najtočniju informaciju o tome koliko se često ponašaju na određeni način i zbog čega, stoga unatoč navedenim nedostacima metode samoprocjene su koristan izvor informacija ukoliko se sudionicima osigura sigurno okruženje. Osim metoda samoprocjene za ispitivanje individualnih razlika u emocionalnoj inteligenciji korišten je i test sposobnosti koji također ima određene nedostatke. Tijekom istraživanja pokazalo se da je ovaj test predstavljao problem učenicima u nižim razredima (peti i šest razred) osnovne škole. Kao što je ranije navedeno, u statističku obradu nije uključeno 60 sudionika zbog nepotpunih podataka gdje je najveći broj isključen iz obrade upravo zbog nepotpunih podataka na testu emocionalne inteligencije. Učenicima su najveći problem predstavljali opširnost testa i nejasan vokabular koji je korišten (npr. određeni termini poput marende ne koriste se na ovom području). Također jedan od najčešće navođenih nedostataka ovom testu je nepostojanje jedinstvenog točnog odgovora (Takšić i sur., 2006).

ZAKLJUČAK

Cilj ovog rada bio je ispitati povezanost emocionalne inteligencije i doživljenog i počinjenog nasilja u školi. Prva hipoteza, koja je predviđala postojanje negativne povezanosti između emocionalne inteligencije i doživljenog /počinjenog nasilja u školi, djelomično je potvrđena. Naime, dobiveni rezultati u skladu su s dosadašnjim nalazim da su djeca koja imaju razvijenu emocionalnu inteligenciju rjeđe uključena u vršnjačko nasilje u odnosu na onu djecu kod kojih je slabije razvijena emocionalna inteligencija. Za doživljeno nasilje dobivena je pozitivna povezanost s emocionalnom inteligencijom mjerenom pomoću Upitnika emocionalne regulacije i kontrole no za Test emocionalne inteligencije nije dobivena statistički značajna povezanost. Za počinjeno nasilje mjereno Upitnikom o nasilju među školskom djecom dobivena je negativna povezanost s emocionalnom inteligencijom mjerenom Testom emocionalne inteligencije te pozitivna povezanost s emocionalnom inteligencijom mjerenom Upitnikom emocionalne regulacije i kontrole. Nadalje, za počinjeno nasilje mjereno pomoću procjena nastavnika dobivena je negativna povezanost s Testom emocionalne inteligencije, međutim, nije dobivena statistički značajna povezanost s Upitnikom emocionalne regulacije i kontrole.

Drugom hipotezom pretpostavilo se da će emocionalna inteligencija, u odnosu na demografske varijable, biti najbolji prediktor javljanja nasilnog ponašanja među djecom. Dobiveni rezultati djelomično potvrđuju hipotezu. Emocionalna inteligencija pokazala se najboljim prediktorom za počinjeno i doživljeno nasilje mjereno Upitnikom o nasilju među školskom djecom no za počinjeno nasilje mjereno pomoću procjena nastavnika najznačajnijim prediktorom pokazala se varijabla spol. S obzirom da vršnjačko nasilje danas predstavlja ozbiljan javnozdravstveni problem i da je neophodna intervencija svih stručnjaka kako bi se ovaj problem spriječio od iznimne važnosti je pronalaziti faktore koji mogu smanjiti njegovu učestalost. S obzirom da je ovo istraživanje potvrdilo pretpostavke dosadašnjih istraživanja koja su se bavila povezanošću emocionalne inteligencije i vršnjačkog nasilja bilo dobro da se budući intervencijski programi usmjere na razvoj emocionalne inteligencije kod svih učenika.

LITERATURA

- Aluede, O., Adeleke, F., Omoike, D. i Afen-Akpaid, J. (2008). A Review of the Extent, Nature, Characteristics and Effects of Bullying Behaviour in Schools. *Journal of Instructional Psychology*, 35 (2), 151-158.
- Babić, A. (2004). *Emocionalna inteligencija i neki pokazatelji prilagodbe učenika rane adolescentne dobi*. Diplomski rad. Zagreb; Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Božac, A. (2005). *Konstrukcija testa emocionalne inteligencije za djecu*. Objavljeni diplomski rad. Rijeka: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Rijeci.
- Brajša-Žganec, A., Kotrla-Topić, M. i Raboteg-Šarić, Z. (2009). Povezanost individualnih karakteristika učenika sa strahom od škole i izloženosti nasilju od strane vršnjaka u školskom okruženju. *Društvena istraživanja*, 18, 717-738.
- Buljan-Flander, G., Durman Marijanović i Z., Ćorić Špoljar, R. (2007). Pojava nasilja među djecom s obzirom na spol, dob i prihvaćenost/odbačenost u školi. *Društvena istraživanja*, 1-2 (87-88), 157-174.
- Coyl, D. (2009). Kids Really Are Different These Days. *Phi Delta Kappan*, 90 (6), 404-407.
- Babić, A. (2004). *Emocionalna inteligencija i neki pokazatelji prilagodbe učenika rane adolescentne dobi*. Diplomski rad. Zagreb; Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Crowel, D. H., Evans, I. M., O'Donnell, C. R. (ur.) (1987.), *Childhood aggression and violence: sources of influence, prevention and control*, New York: Plenum.
- Dake, J. A., Price, J. H. i Telljohann, S. K. (2003). The Nature and Extent of Bullying at School. *Journal of School Health*, 7 (5), 173-180.
- Eron, L. D., Huesmann, L. R., Brice, P., Fischer, P., Mermelstein, R. (1983.), Age trends in the Development of aggression, sex typing and related television habits, *Developmental Psychology*, 19: 71-77
- Goleman, D. (1995). *Emocionalna inteligencija*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Hawker, D.S.J. i Boulton, M.J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: a meta-analytic review of cross-sectional studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41 (4), 441-455.
- Ivanović, M. (2008). *Emocionalna inteligencija, empatija i agresivno ponašanje u ranoj adolescenciji*. Diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Izard, C. (2001). Emotional Intelligence or Adaptive Emotions? *Emotion*, 1(3), 249-257.
- Jimerson, S.R., Swearer, S.M. i Espelage, D.L. (2010). *The Handbook of Bullying in School: An International Perspective*. New York: Taylor & Francis.

- Juvonen, J., Nishina i A., Graham, S. (2000). Peer harassment, psychological adjustment, and school functioning in early adolescence. *Journal of Educational Psychology*, 92, 349-35.
- Lalić, D. (1999) Neki socijalni aspekti nasilničkog ponašanja među mladima. U Vrgoč, H, ur. *Agresivnost (nasilje) u školi*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor, str. 43-53
- Mahady Wilton, M.M., Craig, W.M. i Pepler, D.J. (2000). Emotional Regulation and Display in Classroom Victims of Bullying: Characteristic Expressions of Affect, Coping Styles and Relevant Contextual Factors. *Social Development*, 9 (2), 226-245
- Marušić, I. i Pavin Ivanec, T. (2008). Praćenje vršnjačkog nasilja u osnovnim školama: spolne razlike u učestalosti i vrstama nasilnog ponašanja. *Ljetopis socijalnog rada*, 15 (1), 5-19.
- Mayer, J.D., Salovey, P. i Caruso, D.R. (2004). Emotional Intelligence: Theory, Findings, and Implications. *Psychological Inquiry*, 15 (3), 197-215.
- Mayer, J.D., Salovey, P., Caruso, D.R. i Sitarenios, G. (2001). Emotional Intelligence as a Standard Intelligence. *Emotion*, 1(3), 232-242.
- Mayer, J.D., DiPaolo, M. i Salovey, P. (1990). Perceiving Affective Content in Ambiguous Visual Stimuli: A Component of Emotional Intelligence. *Journal of Personality Assesment*, 54, 772-781.
- Olweus, D. (2010). Understanding and Researching Bullying: Some Critical Issues. U: Jimerson, S.R., Swearer, S.M. i Espelage, D.L. (Ur.), P. Salovey i D.J. Sluyter (Ur.), *The Handbook of Bullying in School: An International Perspective*. New York: Taylor & Francis.
- Olweus, D. (1998). *Nasilje među djecom u školi – što znamo i što možemo učiniti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Ostrov, J.M. i Crick, N.R. (2007). Forms and functions of aggression during early childhood: a short-term longitudinal study. *School Psychology International*, 25(2), 241-254.
- Petz, B. (1997). *Osnovne statističke metode za nematematičare*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba (2003). *Nasilje među djecom*. Zagreb: Ministarstvo prosvjete i športa.
- Profaca, B., Puhovski, S. i Mrđen, J. L. (2006). Neke karakteristike pasivnih i provokativnih žrtava nasilja među djecom u školi. *Društvena istraživanja*, 3 (83), 575-590
- Rajhvajn Bulat, L. i Ajduković, M. (2012). Obiteljske i psihosocijalne odrednice vršnjačkog nasilja među mladima. *Psihologijske teme*, 21 (1), 167-194
- Rajhvajn, L. (2004). *Povezanost agresivnosti i sociometrijskog statusa srednjoškolaca*. Diplomski rad. Zagreb; Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Roberts, R. D., Zeidner, M. i Matthews, G. (2001). Does Emotional Intelligence Meet Traditional Standards for an Intelligence? Some New Data and Conclusions. *Emotion*, 1(3), 196-231.
- Salovey, P. i Sluyter, D. (1999). *Emocionalni razvoj i emocionalna inteligencija*. Zagreb: Educa

- Smith, P.K., Cowie, H., Olafsson, R.F. i Liefhoghe, A.P.D. (2002). Definitions of Bullying: A Comparison of Terms Used and Age and Gender Differences, in a Fourteen Country International Comparison. *Child Development*, 73 (4), 1119-1133.
- Takšić, V., Mohorić, T. i Munjas, R. (2006). Emocionalna inteligencija: teorija, operacionalizacija, primjena i povezanost s pozitivnom psihologijom. *Društvena istraživanja*, 15, 4-5 (84-85), 729-752.
- Tomica, D. (2010). Vršnjačko nasilje u školi i njegova povezanost s emocionalnom kompetentnošću mladih. *Stručni rad*. Vinkovci
- Velki, T. i Vrdoljak, G. (2011). *Validacija Upitnika o nasilju među školskom djecom (UNŠD)*. Prethodno priopćenje s međunarodnog znanstveno-stručnog psihologijskog skupa 20. Dani Ramira i Zorana Bujasa. 7.-9. travnja, 2011., Zagreb, Hrvatska.
- Vuković, A., Milašin, A. i Buljubašić Kuzmanović, V. (2009). Učestalost vršnjačkog nasilja osvećivanjem, *Život i škola*, 22 (2), 78-96.
- Wong, S.S. i Ang, R.P. (2007): Emotional competencies and maladjustment in Singaporean adolescents. *Personality and Individual Differences*, 43, 2193-2204

PRILOZI

Tablica 3.

Korelacijska matrica doživljenog i počinjenog nasilja te pojedinih subskala u ERIK

	Doživljeno nasilje	Počinjeno nasilje – samoprocjena učenika	Počinjeno nasilje – procjena nastavnika	Utjecaj emocija na mišljenje	Utjecaj emocija na pamćenje	Kontrola emocija
Doživljeno nasilje	1	,560**	,354**	,279**	,270**	,261**
Počinjeno nasilje – samoprocjena učenika	,560**	1	,295**	,170*	,163*	,402**
Počinjeno nasilje – procjena nastavnika	,354**	,295**	1	,072	,129	,083
Utjecaj emocija na mišljenje	,279**	,170*	,072	1	,501**	,619**
Utjecaj emocija na pamćenje	,270**	,163*	,129	,501**	1	,521**
Kontrola emocija	,261**	,402**	,083	,619**	,521**	1

** $p < 0.01$; * $p < 0.05$

Tablica 4.

Korelacijska matrica doživljenog i počinjenog nasilja te pojedinih subskala u ATTEI

	Doživljeno nasilje	Počinjeno nasilje - samoprocjena učenika	Počinjeno nasilje – procjena nastavnika	Subtest A	Subtest B	Subtest C	Subtest D
Doživljeno nasilje	1	,560**	,354**	-,216**	-,003	-,053	-,087
Počinjeno nasilje - samoprocjena učenika	,560**	1	,295**	-,292**	-,167*	-,183*	-,191*
Počinjeno nasilje – procjena nastavnika	,354**	,295**	1	-,123	-,134	-,237**	-,194*
Subtest A	-,216**	-,292**	-,123	1	,481**	,455**	,356**
Subtest B	-,003	-,167*	-,134	,481**	1	,656**	,477**
Subtest C	-,053	-,183*	-,237**	,455**	,656**	1	,695**
Subtest D	-,087	-,191*	-,194*	,356**	,477**	,695**	1

** $p < 0.01$; * $p < 0.05$